

વી ર ભ દ્ર

જતીન્દ્રનાથ દાસ

[દેશળજી પરમાર]

આમશસ્ત્ર વ્યાખાંડ સહ ભવપંથ - ભવિષ્ય મધુર કરે
દક્ષિ સમગ્ર વિશાળ રચી જગમન્દિર જીવનરવમે ભરે

૧ યુવકવીર

અંગાળનો યુવકવીર જતીન્દ્રનાથ
જીતી ગયો જગત જીવન જન્મ મૃત્યુ,
જીત્યો વળી હૃદય ચિત્ત સ્વમાન શત્રુ;
સ્વાધીન કીધ નિજ રાષ્ટ્ર રહી જ દાસ.

૨ નર એ તપસ્વી

પંચાગ્નિજ્યોત તપતો નર એ તપસ્વી
ચાલ્યો અનાશન કરી કરમી સુ અંગો.
છોડી ગયો સ્વજનના કટુ કર્મબંધો;
વૈકુંઠનો અતિથિ અમૃત એ તરસ્વી.

૩ મોહો નથી

મોહો નથી, નહિ ચળ્યો મધુ યૌવનોમાં
ચિત્તે ધર્યો પ્રભુયનો રતિરાગ ?—ના ના,
આછોતરો અનુભવ્યો ધનલોભ ?—ના ના;
સેવ્યાં અહોનિશ વિશાળ સ્વરાજ્યસોણાં.

૪ એ કેસરી

એ કેસરી વિપમ પારધી-પાશ જોઈ
ત્રાડ્યો કુદી : સખત જાળ વિશે ફસાણો,
વીત્યા દિનો—પરમ પ્રાણુ ન ઝંખવાણો;
ખેસી રહે પુરુષસિંહ કદાપિ રોઈ ?

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૦૫૬ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ઈતિહાસ ૬૨૫

વિષય ૬ - ૩

। ૩૫૦

૫ આત્મા સ્વતંત્ર

આત્મા સ્વતંત્ર—અતિ સૂક્ષ્મ નિગૂઢ તત્ત્વ
શોષાય ના પવનથી, ન ઘવાય શસ્ત્રે,
ભીંજાય ના જલધિએ, ન વીંધાય અસ્ત્રે;
આળે ન પાવકઃ અખંડિત પૂર્ણ સત્ત્વ.

૬ મરજીવ મોટો

વર્ષે દિને ક્ષણ પળે—વયમાંથી છોટો
શાળો નદિ અનુભવે, ન હરેલ શાન્ત,
આંડો હંફે, અપલ, ના કમનીય કાન્ત;
થેલો જતીન અનિયો મરજીવ મોટો.

૭ તારો ખર્ચો

તારો ખર્ચો મધુર સુંદર પિંડ આળી
—અસ્તોદયે દદ ન શાશ્વત સૂર્યતેજ,
કે ના અમંગળ શનિશ્વર વૃદ્ધ પ્રેત—
તારો ખર્ચો—સકળ લોક રૂંટેા ઉન્નળી.

૮ જીવનચર સીધો

તારો ખર્ચો, અખિલ તારકસંઘ દીપ્તો
અંધારમાં પ્રગલ્ભ ધૃષ્ટ ઉદયો પ્રકંપ,
દેખી શક્યા વિપુલ અંતરમૂઢ અંધઃ
જનવલ્લભાન પ્રિય જીવનચર સીધો.

(૪)

૯ ‘ન હતો’ થયો શું ?

શું એ ‘હતો’ અધિક એ ‘ન હતો’ થયો શું ?
શું એ નથી, સમય કે સ્થલમાં નથી શું ?
વિજ્ઞાનમાં બદલતું સહુ નષ્ટ દીઠું ?
જે દશ્ય ના નયનથી જગ સર્વ યોરું ?

૧૦ જગ ઉદ્ધરે એ

માટી વિષે બિજ થકી ફળુગો ઝૂટે ને
સૌએ અહોનિશ વધે થડ શાખ પાન,
સૌન્દર્યફૂલ બિલતું ધરી તેજભાનઃ
આંધી ફળો અવનવાં જગ ઉદ્ધરે એ.

૧૧ કલ્યાણુ છે

ઉદ્ધાર છે—અવગતિ નવ કોઈની જ્યાં
આ સ્થૂળ સૌ લલિત કોમળ રૂપ ધારે,
આત્મા થઈ પ્રગટ મૂળ સ્વભાવ સારે;
કલ્યાણુ છે—ડગ ભરે કદિ કોઈ ધીમાં.

૧૨ સતપ્રાણુનું પ્રગટ સર્જન

વીરા ! ગળેલ તુજ આ મૃત દેહ માથે
આંસુ ગરંત નવલા પ્રલયુજ રોજે,
ને દેવતા ગગનથી અમીદષ્ટ દોજે;
સતપ્રાણુનું પ્રગટ સર્જન ભવ્ય લાગે.

(૫)

૧૩ ચૈતન્યનો પ્રતિનિધિ

એવો હતો ગતિભયો ગરવો યતીન્દ્ર
વેગે ઉડ્યું અડગ સાહસશર ચિત્ત,
વેગે ચઢ્યું હૃદય પ્રેમ-સમાધિસિદ્ધ;
ચૈતન્યનો પ્રતિનિધિ અવનીશ ઇન્દ્ર !

૧૪ લૌકિક તીર્થધામ

ભ્યાં તેં કયું પુનિત અંતરપ્રાણુસ્નાન
-કેવા ખમે જલદ સ્થૂલ શરીર બંધ,
કેવાં થતાં પરમ ઇવનસ્વપ્ન ભંગ ! -
તે તો થશે અમર લૌકિક તીર્થધામ.

૧૫ બલિ-ઉત્સવનો વસંત

વ્યાપી ગયો દિશદિશે રસરૂપ અંશ
જે જે હતાં જડ સચેતન તે બનેલાં,
ને મંદપ્રાણુ સહુ તીવ્ર કરી થએલાં;
આ તો અમોઝ બલિ-ઉત્સવનો વસંત.

૧૬ અહભુત પુત્રરત્ન

આલિંગશે પરમ હર્ષિત પિતૃલોક-
જે સાંપડ્યું વિશદ અહભુત પુત્રરત્ન,
માતૃત્વ આ નિરખી સ્વાર્પણુનો પ્રથત્ન;
આનંદભંર તજશે નિજ ચિત્તશોક.

(૬)

૧૭ મિલન ઇશ્વરખાલકોનું

એકલ્વ આજ મધુરું પરગ્ગતિઓનું
—મોંઘી અહો ! વિરલ માનવતા સુદાગી
મૈત્રીતણી અજળ રૂપકળી મળની—
આજે થયું મિલન ઇશ્વરખાલકોનું.

૧૮ જતિ-ભરમ માંગે

રીઝા ઘણું અચલ યૌવનપ્રાણુ દિન્દી !
ને લોચને અજળ આંતરતેજ આંગ્ને,
સામર્થ્યમાં પુનરપિ જતિ-ભરમ માંગે;
આજે થજે પ્રગટ સત્યપ્રમાણુ દિન્દી.

૧૯ ભાવિક અશ્રુખિન્દુ

આંખે ખરે વિરલભાવિક અશ્રુખિન્દુ—
તો છો ખરે: મધુર પ્રેમળ સંઘરી સૌ,
માળા અમુલ્ય ઉર્મૌક્રિતકળી ગુંથો સૌ;
અર્પી રહો અમર અર્ધ્ય યતીન્દ્ર સિન્ધુ.

૨૦ પ્રકૃલ્લ દિન આંતર જાગ્રતિનો

આ તો પ્રકૃલ્લ દિન વીરમણિ યતિનો
—સ્વીકારશે કુદન વીરસિક મૃત્યુ ?
રાષ્ટ્રે ભજ્યું અપલ સંયમશૌર્ય ઊંઠું;
આ તો પ્રકૃલ્લ દિન આંતર જાગ્રતિનો.

૨૧ મૃત્યુંજયી

મૃત્યુંજયી લડતનો વિરલો સિપાહી
 શસ્ત્રાસ્ત્રશન્ય યતિને ક્યમ લેશ ચિન્તા ?
 રાજે પ્રભુત્વભર દિવ્ય પ્રભા અહિંસા;
 સત્યાગ્રહી અવતર્યો ગરવો સિપાહી.

૨૨ કલિ-કાળ પીઘો

એણે પ્રસન્ન વદને કલિ-કાળ પીઘો
 માણ્યો નથી સુખદ વૈભવ વર્તમાન,
 જાણ્યું ન કે જ મન ભૂતભવિષ્યભાન;
 દૈવી અદાલત કને નિજ શ્વાસ દીધો.

૨૩ બહુ પુણ્યલોક

નિદોષ આત્મ તુજ કંચનવર્ણધારી
 ચાલ્યો બની પળપળે બહુ પુણ્યલોક,
 બેઠ્યો વળી સ્થળસ્થળે ભરતો ત્રિલોક;
 નિષ્પાપ મુક્ત ગરવો મધુ પાપધારી.

૨૪ સૈકા થયાં

સૈકા થયાં ભરતભામ રાહી અનંત
 કંગાલ શબ્દ ભાળુનાર થઈ અસ્પૃશ્ય,
 દોર્જલ્યમાં ઝઘડતી કરતી કુટુંબ;
 ગીતાનણા ગલન જે વિસરી સુમંત્ર.

(૮)

૨૫ ગરમ શોણિત છે ભળેલું

એ ભામમાં જલદ ખાતર છે મળેલું
પ્રત્યેક એ રજકણે નવવીજ ઝીલે,
આજે વ્યક્તિત્વ બહુ કોટિક ફૂલ લીલે;
જેમાં નવું ગરમ શોણિત છે ભળેલું.

૨૬ રાષ્ટ્રે ફરે ધ્વજ

એ પ્રાણવંત કુચુમો રસરંગધારી
ચાલે અનુક્રમ રચી સહુ વ્યૂહબંધ,
ખેલી રહે વ્યવસ્થિત સ્વતંત્ર જંગ;
રાષ્ટ્રે ફરે ધ્વજ વસંત સમો વિહારી.

૨૭ અગ્રે ધસો

એ વેળા, ઓ નગર-ગ્રામ-વસંતિકાઓ !
મોહી રહે તરલ પાંખની ચાપચાપે ?
શોખી રહે પ્રખળ અંતર રાગરીસે ?
અગ્રે ધસો જગતચોગિની અગ્નિકાઓ.

૨૮ વ્રત કંઠાર જ સેવિકાનું

આ સંયમી પ્રખર છે રસક્ષેત્ર ન્યાઈ
-જેમાં મનોહર ન ભૂપણના ઉમંગ,
ના ના જરી લલિત કામળ વસ્ત્રસંગ;-
આ રાષ્ટ્રનું વ્રત કંઠાર જ સેવિકાનું.

(૯)

૨૯ જગ-જગ માંડ

તો છોડ ઓ ભગિનિ ! પૈભવમાંઘ તારું
-દૌર્ભિલ્ય દેહમનનું સઘળું ય છોડ,
તું શક્તિશૌર્ય પ્રગટી જગ-જગ માંડ;
આ યુદ્ધ સજ્જ કરજો તમ સૈન્ય સારું.

૩૦ દિવ્ય મહા અશાન્તિ

આજે ભરો વિકળ દિવ્ય મહા અશાન્તિ
એ દર્દભાર વસમા વિપનો પચાવો,
પ્રાણાન્ત અમૃત રસાયનને રચાવો;
ને ઝીસજો વદનવર્ચસ ચોમકાન્તિ.

૩૧ શૃંગાર શો ?

શૃંગાર શો ?-ડગમગે બહુ હાડચામ
સંતોષ ના, મન અપંગ સમાં કલંકી,
વિશ્રામ ના. સતત શીતળ પ્રાણભટ્ટી;
આનંદ શો ?-નવ જહીં રતિભાર રામ.

૩૨ માનવધર્મ ભાળો

છાડી દિયો અફર નિષ્ક્રિય પંથમાળ
ને ભૂતયજ્ઞ સમ માનવધર્મ ભાળો,
દીનોતણી અતલ જીવદયા નિહાળો;
ત્રાહો બધી મૃત અનિષ્ટ સમાજજાળ.

૩૩ તૈયાર હો

તૈયાર હોઃ વિષુધ યૌવન સજ્જ થાઓ !
 ગંભીર સ્પષ્ટ તપઉન્નત પ્રગ દૃષ્ટિ,
 માંડો વિશાળ ઉરઉદાર નવીન સૃષ્ટિ;
 સંદેશ ક્રાન્તિયુગનો સદસા પ્રકાશો.

૩૪ નવયૌવન ! તુર્ત ઊઠ

અંધારસુખ નવયૌવન ! તુર્ત ઊઠ
 તાંડે ઉઘાડ તપતાપભરેલ લાસ,
 જનમી ગએલ ધનધાર વિદાર ત્રાસ;
 રાગાદિ ચૈભવ રચી ન ખતાવ પૂઠ.

૩૫ યુગના તપસ્વી

અત્રીશક્ષણુવતા યુગના તપસ્વી !
 આ રાષ્ટ્રપ્રેમ ગરજે અભિદાન-સાદ,
 ચાલો ભરી જગત સ્વાર્પણનો નિનાદ;
 સારી ય સૃષ્ટિ પર હિન્દ કરો યશસ્વી.

૩૬ યૌવન ! કર્મયોગે

સૌન્દર્ય છે મુખદ એક સ્વદેશમોક્ષે
 પાવિત્ર્ય છે કુલતાળું લવ મુક્તિમંત્ર,
 છે રિક્ષિસિદ્ધિ સદગુણી ય સ્વરાત્મ્યમંત્ર;
 થાશે જ દત્તચિત્ત યૌવન ! કર્મયોગે.

(૧૧)

૩૭ ત્યારે વિવાહભર રુદ્ર

ત્યારે અધોર નવતાંડવ નૃત્ય ગર્જન
 દુષ્ટોતણા વિષમ સૌ મદમોદ છૂટે,
 મૂઢોતણે મન અમંગલ કામ તૂટે:
 ત્યારે વિવાહભર રુદ્ર પ્રકોપ સર્જે.

૩૮ અપૂર્વ ક્રાન્તિ

ત્યારે ભયાનક ભરેલ શ્મશાનશાન્તિ—
 થંભી જશે ગગનમાં પળ પંચતત્ત્વો,
 નિર્જીવ શાં વિરમશે ક્ષણ સૃષ્ટિસત્ત્વો;
 થાશે ભગીરથ સ્વરૂપ અપૂર્વ ક્રાન્તિ.

૩૯ અમર હો તપપૂર્ણ પંથ

ઉત્ક્રાન્તિનો અમર હો તપપૂર્ણ પંથ
 —થાજો પ્રભુત્વભર પ્રોગ્ગત્વલ વિશ્વહોમ,
 પીવા પ્રકાશ બળતો બહુ રોમરોમ;
 ને ખીલવો અજર યૌવન—આત્મરંગ.

૪૦ નવરાત ખેલો

મિત્રા હવે પ્રણયપ્રેરક શક્તિછંદે
 આ ભારતી જનનીની નવરાત ખેલો,
 પૂરો રમો પ્રલય વીરરસે ચઢેલો;
 ફેલેલ છે કરુણ—શૂર પવિત્ર જંગે.

મુદ્રક : ઇન્દ્રવદન બ. ઠાકોર
'પ્રબોધ' પ્રિન્ટિંગ વર્ક્સ
ખાડીયા ગેઠાભાઈની પોળ, અમદાવાદ.

પ્રકાશક : દેશબજી કાનજી પરમાર
ગવારાનો મકોદસો, અમદાવાદ

પ્રથમ આવૃત્તિ : પ્રત ૨૫૦ : ઈ. સ. ૧૯૨૬.

